

SOUČASNÝ PEDAGOGICKÝ A PSYCHOLOGICKÝ VÝZKUM NADÁNÍ V EVROPSKÝCH ZEMÍCH

Lenka HŘÍBKOVÁ

Ústav pedagogických a psychologických výzkumů Pedagogická fakulta UK,
Praha

Úvod

Existuje více způsobů jak analyzovat současný stav psychologických a pedagogických výzkumů v oblasti nadání a talentu. Je možné se opírat např. o rešerše z odborných časopisů, využít informací získaných v průběhu interview s experty nebo analyzovat situaci na základě studia nových knih věnovaných dané problematice. Cílem našeho příspěvku je poskytnout vhled do zaměření současného pedagogického a psychologického výzkumu v problematice nadání na základě některých kvantitativních údajů a identifikovat jeho nejvýznamnější evropská výzkumná centra. Při analýze jsme vycházeli z referátů na reprezentativních evropských konferencích speciálně zaměřených na problematiku nadání a talentu od roku 1990 až dosud. Jednalo se o dvě evropské konference mezinárodní společnosti European Council for High Ability (ECHA), které se konaly v roce 1990 v Budapešti a v roce 1992 v Mnichově.

Společnost European Council for High Ability (ECHA)

Mezinárodní společnost ECHA vznikla v roce 1988 více méně oddělením se od World Council for Gifted and Talented Children. Cílem bylo vytvořit v Evropě dostatečný prostor pro vzájemnou komunikaci odborníků různých profesí, kteří se z různých aspektů touto problematikou zabývají. Vznik relativně samostatné společnosti vyplynul z potřeby postihnout evropská specifika při řešení teoretických i praktických problémů spojených s otázkami nadání a talentu. Podobnou cestou postupovaly i jiné neevropské země a postupně se vytvořilo více samostatných kontinentálních společností (asijská atp.).

Společnost ECHA představuje v současné době největší a nejznámější organizaci v Evropě; jejím ústředním tématem se stala problematika nadání, talentu, vysokých schopností a tvořivosti. Nyní má 17 národních poboček mimo jiné i v České republice. Světová společnost nadále zůstává koordinačním centrem těchto kontinentálních společností, spolupracuje s jejich výbory, ale současně vyvíjí i vlastní činnost.

Jednou z významných aktivit ECHA je pořádání evropských konferencí, které se konají vždy jednou za dva roky. Referáty přednesené na dvou z nich se staly podkladem pro tuto analýzu. Od roku 1990 se v různých evropských zemích konalo více mezinárodních a národních seminářů, které byly věnovány tématu nadání a talentu (např. workshop 23. - 27. července 1991 v Nijmegen v Nizozemsku), avšak všechny tyto akce byly buď svým rozsahem malé, zaměřené na určité dílčí téma problematiky nebo byly určeny pouze pro zástupce jednotlivých zemí a neodrážely proto výzkumné aktivity v této oblasti v komplexnosti. To bylo také hlavním důvodem proč jsme se soustředili pouze na konference ECHA.

Některé údaje o výzkumu nadání v Evropě

Nejprve jsme se zaměřili na počet referátů, které na konferencích byly předneseny a jejich distribuci na jednotlivé evropské země. Nejpočetněji zastoupené země v přednesených referátech byly Německo (76), Maďarsko (41) a Velká Británie (24). Vysoký počet referátů prvních dvou zemí je logický, protože se v nich konaly konference. Naopak žádný příspěvek nezazněl od autorů ze Švédska, Řecka a Belgie. Je zřejmé, že téma nadání a talentu je aktuální především v zemích západní a východní Evropy, kde se i nejvíce výzkumně řeší. Skutečnost, že rozdíl v počtu referátů mezi západními (141) a východními (108) evropskými zeměmi není tak velký, může být pro odborníky z východoevropských zemí překvapivá. Ze zkušenosti však víme, že rozdíl mezi těmito zeměmi nespočívá ani tak v intenzitě a v možnostech zkoumat tuto problematiku v teoreticko-výzkumné rovině, ale spíše v rozpracovávání řady alternativ při praktické aplikaci poznatků ve školách. Na konferencích byly prezentovány především výsledky výzkumné spíše než výsledky organizačně-praktického úsilí. V severských zemích nepatří patrně tato problematika mezi nejaktuálnější (počet referátů 6). Naopak ve státech jižní Evropy, kde toto téma rovněž nemá výzkumnou tradici, je zřejmý nárůst zájmu o problematiku nadání a talentu (počet referátů 21).

Na konferencích v Budapešti a Mnichově bylo organizováno vždy 22 - 25 symposií. Na jejich základě jsme identifikovali tato hlavní témata konferencí:

- 1) Charakteristiky nadaných
- 2) Vývoj nadání
- 3) Výchova a vzdělání nadaných
- 4) Sociální kontext
- 5) Poradenství pro nadané
- 6) Identifikace nadaných

Z tabulky č. 1 vyplývá, že tato hlavní témata je možné členit na řadu sub-témat. Nejvíce teoretických příspěvků, empirických výzkumů a odborných sdělení bylo věnováno charakteristikám nadaných jedinců a jejich výchově a vzdělávání. U nejpočetněji zastoupených subtemát každého hlavního tématu

- (1. Problematika kognitivních procesů
2. Vývoj nadání v celoživotní perspektivě
3. Speciální programy pro nadané
4. Školní a mimoškolní prostředí
5. Zkušenosti z činnosti poraden pro nadané
6. Identifikační strategie)

nás zajímal podíl jednotlivých zemí na celkovém počtu referátů. V tabulce č. 2a, b jsou uvedeny počty referátů připadající na jednotlivé země v nejběžnějším subtematech konferencí ECHA. Příspěvky v těchto šesti subtematech byly orientovány jak na sdělení výzkumných výsledků, tak na sdělení zkušeností z práce s nadanými dětmi a mládeží. Vzhledem k tomu, že zatím nevyšel sborník referátů z konference v Mnichově a z konference v Budapešti nebyl vydán, nemohli jsme zjišťovat např. podíl počtu teoretických příspěvků, referátů předkládajících výsledky základního a aplikovaných výzkumů a pouhých zpráv, stejně jako zastoupenost vědeckých oborů a jejich subdisciplín v referátech konferencí. Přesto můžeme konstatovat, že v Evropě jsou velmocemi ve výzkumu této problematiky zejména Německo, Nizozemsko, Velká Británie, Polsko a Maďarsko.

Závěr

Silná pragmatická orientace v problematice nadání a talentu je všeobecně známá. Je pravděpodobné, že vznik samostatné evropské společnosti přispěje k zintenzívnění výzkumného zájmu o toto téma i k rozšíření aktivit pomáhajících realizaci péče o nadanou populaci ve školské praxi. Ale největší zárukou rozšíření výzkumné činnosti v této problematice je vznik nových výzkumných pracovišť v řadě zemí Evropy.

Literatura:

- Second European Conference of the European Council for High Ability HIGH ABILITY IN A CHANGING EUROPE. Programme, Budapest, Hungary October 25-28, 1990.
- Sborník abstrakt referátů 2. konference ECHA, Budapešť, Maďarsko říjen 25-28, 1990.
- Third european conference on high ability ECHA. Programme of the conference, Munich, Germany, October 11-14, 1992.
- Hany, E.A. - Heller, K.A. (Eds.): Competence and Responsibility. The third european conference of ECHA, Abstracts of the Papers, Munich October 11-14, Hogrefe and Huber Publishers 1992.

Tabulka č.1: Hlavní témata konferencí ECHA (četnosti a procenta)
¹ včetně úvodních přednášek

Téma	1 990		1 992		Celkem	
	N	%	N	%	N	%
Charakteristiky nadaných	42	35,0	60	36,0	102	36,0
* tvořivost	2		9		11	
* kognitivní procesy	12		15		27	
* inteligence	3		4		7	
* motivace, zájmy	1		4		5	
* potřeby	1		-		1	
* afektivní procesy, emoce	1		-		1	
* speciální talent	-		2		2	
umělecký	4		3		7	
matematika, věda, počítače	1		8		9	
jazyky	3		1		4	
jiné	2		6		8	
* genetika, sexuální rozdíly	6		3		9	
* neúspěšně nadaní	6		5		11	
Vývoj nadání	11	9,0	11	7,0	22	8,0
* předškolní děti	4		3		7	
* celoživotní	4		4		8	
* jiné	3		4		7	
Výchova a vzděl. nadaných	34	28,0	50	30,0	84	28,0
* učitel, učitel. vzdělávání	6		6		12	
* kurikulum, vývoj progr. pro nadané	6		10		16	
* vzděl. politika, trendy	3		10		13	
* speciální programy	15		14		29	
* speciální školy	3		5		8	
* evaluační koncepty	1		5		6	
Sociální kontext	14	12,0	18	10,0	32	11,0
* sociální problémy	4		-		4	
* rodina, vrstevníci	4		4		8	
* nadaní s rizik. faktory	2		-		2	
* škola, mimoškolní prostředí	4		12		16	
* jiné	-		2		2	
Poradenství pro nadané	10	8,0	15	9,0	25	9,0
* handicap a nadání	1		7		8	
* případové studie	3		3		6	
* psychoterapie	2		-		2	
* zkušenosti	4		5		9	
Identifikace nadaných	9	7,0	14	8,0	23	8,0
* identifikační strategie	3		7		10	
* identifikační metody	3		3		6	
* identifikace v minor. skup.	2		1		3	
* identifikace spec. druhů nadání	1		3		4	
	120 ^{a)}	100,0	168 ^{a)}	100,0	288 ^{a)}	100,0

Tabulka č. 2 a)

Referáty připadající na jednotlivé země v nejméně frekventovaných
subtématech konferencí ECHA (četnost a procenta)

1. Charakteristiky nadaných	Kognitivní procesy					
	1990		1992		Celkem	
	N	%	N	%	N	%
Bulharsko	1	42,0	-		1	
Jugoslávie	1		-		1	
Maďarsko	5		1		6	22,2
Německo	1		5		6	22,2
Nizozemsko	1		-		1	
Polsko	1		3		4	15
Portugalsko	1		-		1	
Rusko	-		2		2	
Španělsko	-		2		2	
Velká Británie	1		2		3	11,1
Dohromady	12		15		27	
2. Vývoj nadání	Vývoj nadání v celoživotní perspektivě					
Maďarsko	2		-		2	25,0
Německo	2		-		2	25,0
Nizozemsko	-		1		1	
Polsko	-		1		1	
Rakousko	-		1		1	
Turecko	-		1		1	
Dohromady	4		4		8	
3. Výchova a vzdělávání	Speciální programy pro nadané					
Litva	-		1		1	
Maďarsko	11		1		12	38,0
Německo	1		5		6	19,3
Nizozemsko	2		1		3	
Polsko	-		2		2	
Rakousko	-		1		1	
Rusko	1		3		4	
Dohromady	15		14		29	

Tabulka č. 2 b)

Referáty připadající na jednotlivé země v nejfrekventovanějších subtematech konferencí ECHA (četnost a procenta)

4. Sociální kontext	Škola, mimoškolní prostředí					
	1 990		1 992		Celkem	
	N	%	N	%	N	%
Finsko	1		-		1	31,25
Chorvatsko	-		1		1	
Maďarsko	1		-		1	
Německo	-		5		5	
Nizozemsko	1		1		2	
Polsko	-		1		1	
Rusko	-		2		2	
Španělsko	-		1		1	
Velká Británie	1		1		2	
Dohromady	12		12		16	
5. Poradenství	Zkušenosti z činnosti poraden					
Maďarsko	-		1		1	60,0
Německo	-		1		1	
Polsko	2		3		5	
Švýcarsko	1		-		1	
Velká Británie	1		-		1	
Dohromady	4		5		9	
6. Identifikace	Identifikační strategie					
Československo	-		1		1	40,0
Chorvatsko	-		1		1	
Itálie	1		-		1	
Německo	1		3		4	
Polsko	1		-		1	
Slovinsko	-		1		1	
Turecko	-		1		1	
Dohromady	3		7		10	